

YZM 3102

İşletim Sistemleri

Yrd. Doç. Dr. Deniz KILINÇ

Celal Bayar Üniversitesi

Hasan Ferdi Turgutlu Teknoloji Fakültesi

Yazılım Mühendisliği

BAŞLAMADAN ÖNCE

*Bu dersi alan öğrencilerin
aşağıdaki konuları bildiği
varsayılarak dersler
işlenecektir:*

- *Algoritma ve programlama* bilgisi,
- **C / C#** programlama dili,
- **İ**şaretçiler,
- Veri Yapıları
- **Nesne Yönelimli Programlama**

BÖLÜM - 1

Bu bölümde,

- İşletim Sistemlerine (OS) Giriş
- OS'un Bilgisayar Sistemindeki Yeri
- Bilgisayar Sistemi Organizasyonu
- Bilgisayar Açılışı – Boot
- Boot Olmuş OS'ta Eventlerin Oluşması
- Saklama Hiyerarşisi
- Giriş/Çıkış (I/O) Yapısı
- İşlemci Kul. Göre Bilg. Sis. Mimarisi
- OS Multiprogramming (Çoklu programlama)
- OS'dan Beklenen Özellikler

konularına değinilecektir.

İşletim Sisteminin Kıymet Bilmez Yazılım Mühendisine İsyanı

Hava ılık...

Can sıkıntısı diz boyu...

Şu PC'yi açalım bari...

Bastık düğmeye, bekliyozzz...

Sonuçta, klavyesini de biz aldık faresini de, işlemcisi de bol çekirdekli...

i7 miş hem de, o ne demekse artık...

Açılırken bir ses geliyor bilgisayarın içinden, o neee?

Bir de ışık yanıp sönüyor...

Ne alaka şimdi ???

Yavaşladı mı bu bilgisayar yine?

Fareye iki tıklayalım. Gözü kapalı tarayıcımızın ikonuna basalım,

Nasil olsa açar, onun adı bilgisayar ...

Hopppp bir ekran açılıyor yavaştan, default tabiki Feysbuk var,

Gir baba Feyse gir...

Ooooo şu fotoya bak...

O saniye fotoyu milyon kişi de görmüş, deli işi yapmışlar ama bana ne...

Uzat abi fareyi uzat nasıl olsa o ok gidiyor uzattığın yere...

Çak bir like...Ohhh misss....

Yine mutluyum...

Ben de olmasam bu bilgisayar bir işe yaramayacak, iyi ki varım ☺

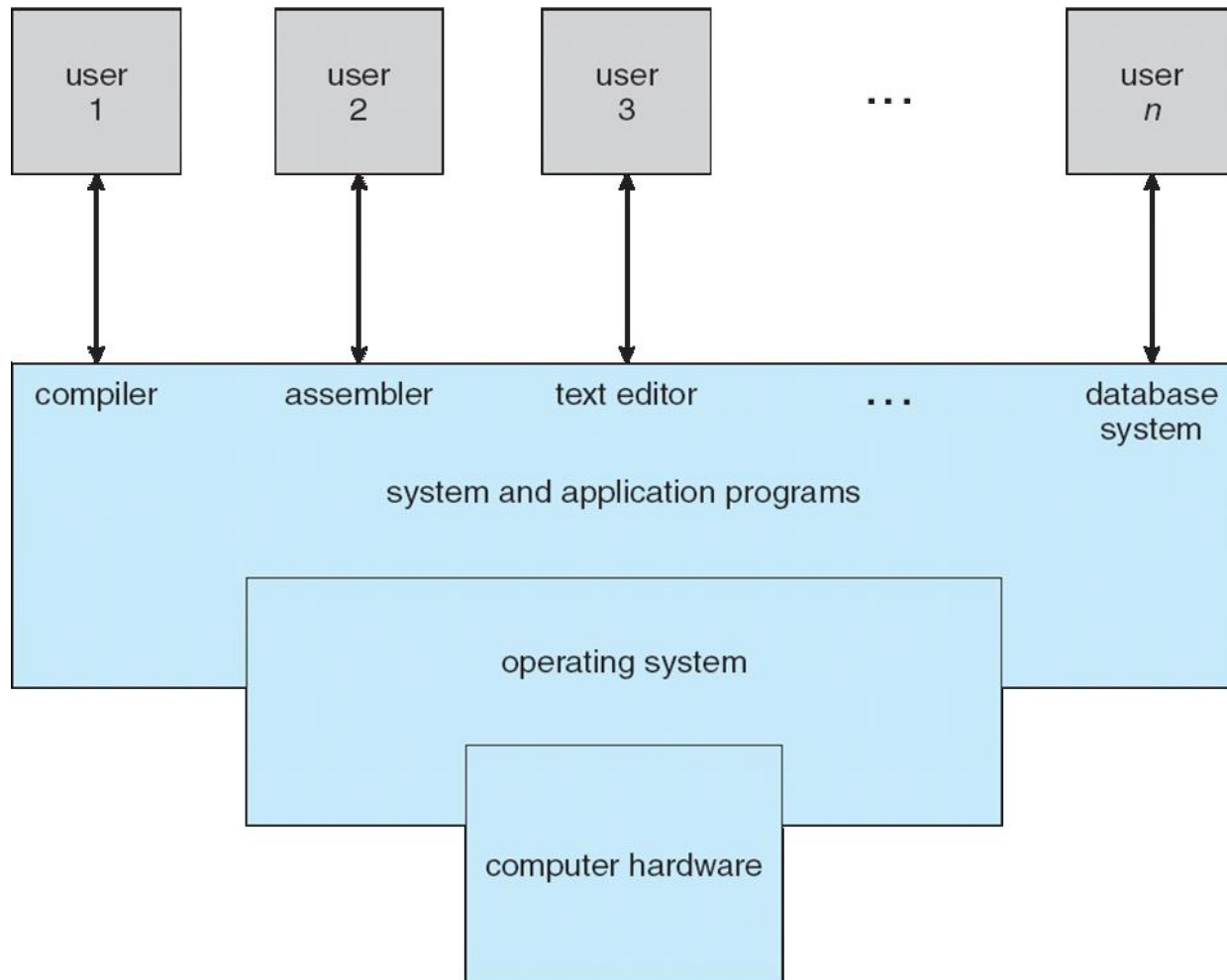
İşletim Sistemine Giriş

- İşletim sistemi (OS – Operating System), **bilgisayar donanımı** (hardware) ile **kullanıcılar** arasında (users) *arabulucu* rolünde görev yapar.
- OS aslında bilgisayar donanımını ve **kaynakları yönetmeyi sağlayan** bir yazılımdır.
- OS'lerin temel amacı bir kullanıcının **herhangi bir programı** etkin (**efficient**) ve uygun (**convenient**) bir şekilde çalıştırması için gerekli ortamı sağlamaktır.
- Etkinlik ve uygunluğun **öncelik derecesi** (*OS için hangisinin ne derece önemli olduğu*) OS türünden türüne farklılık gösterebilir.

İşletim Sistemine Giriş (devam...)

1. **Mainframe** (veya **sunucu yönetim amaçlı işletim sistemleri**) OS'ların birinci amacı **donanım kaynaklarını optimum** şekilde kullanmaktır.
2. **Kişisel bilgisayarlar üzerinde çalışan (PC – Personel Computer) OS'lar** ise karmaşık iş uygulamalarını, oyunları vb. uygulamaları **“tek kullanıcı için” sorunsuz** çalıştırmayı hedefler.
 - Birden fazla kullanıcı için donanım kaynaklarının nasıl paylaşılacağı **önemlidir ancak ikincil hedeftir.**
3. **Mobil bilgisayarlar üzerinde çalışan OS'lar** ise bir kullanıcının uygulamalarla **direk ve kolay etkileşimde bulunabilmesi** ve **pil ömrünü etkin kullanabilmesi** için gerekli ortamı sağlamayı hedefler.

OS'un Bilgisayar Sistemindeki Yeri

OS'un Bilgisayar Sistemindeki Yeri (devam...)

- **Bilgisayar donanımı (Hardware):**
 - CPU (Central Processing Unit, “işlemci”), bellek (memory), I/O (Input/Output) cihazları ve disk gibi temel hesaplama kaynakları
- **Uygulama programları:**
 - Sistem kaynakları dahilinde, kullanıcıların iş, eğlence ve hesaplama gibi ihtiyaçlarını karşılayacak yazılım uygulamalarıdır.
 - Ofis uygulamaları (kelime işlemciler, excel hesap tablosu, e-posta uygulamaları.), web tarayıcıları, ticari yazılımlar, oyunlar, multimedya uygulamaları (video, müzik, resim oynatıcıları) vb.
- **İşletim sistemi (OS):**
 - Donanımı kontrol ederek, donanım ve kullanıcı uygulamaları arasındaki koordinasyonu sağlar **(Nasıl?)**.
- **Kullanıcılar:**
 - İnsanlar, akıllı cihazlar veya başka bilgisayarlar kullanıcı olabilirler.

OS'un Bilgisayar Sistemindeki Yeri (devam...)

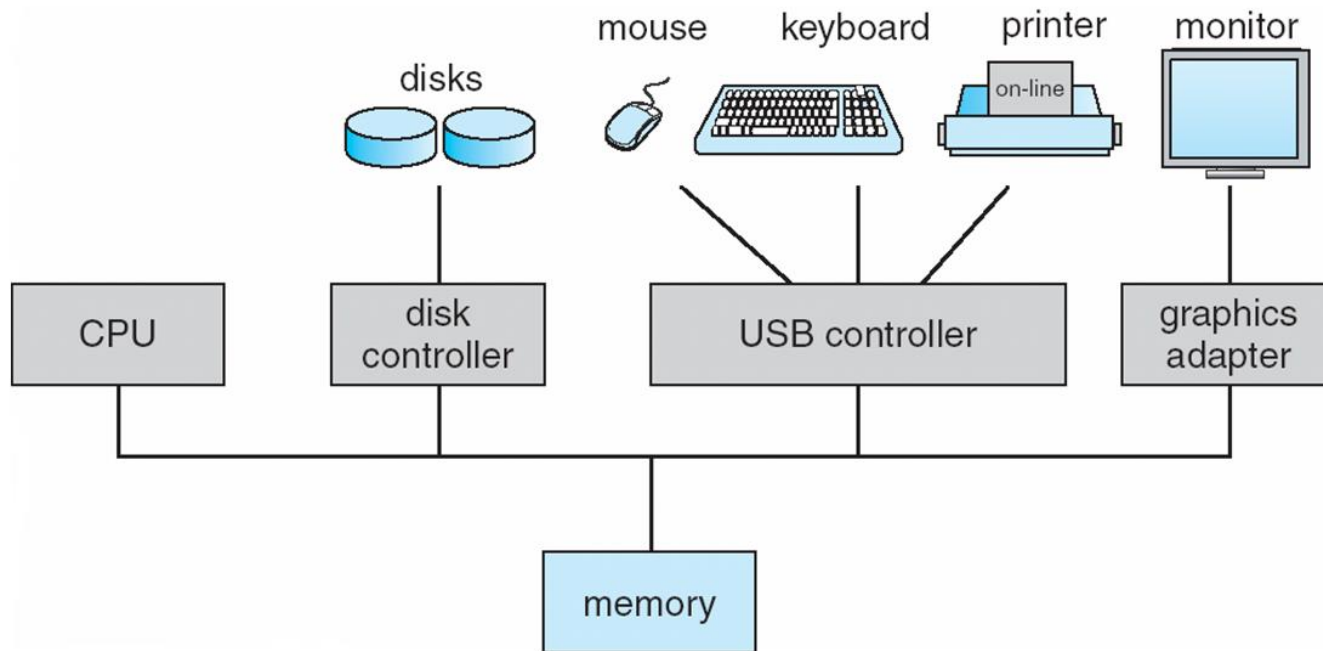
Tüm bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki OS tanımları yapılabilir:

- **OS**, orkestrayı yöneten bir **şeftir**. Orkestrayı yöneten biri olmadığında, **enstrümanlardan çıkan sesler birbiriyle uyumlu olmayacaktır**. İşletim sistemi de bir bilgisayar sisteminin şefidir; bilgisayarın donanım elemanlarının birbiri ile haberleşmesini, birbirini tanımasını, kısacası birbiri ile uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlar.
- **OS**, kullanıcı - donanım, yazılım - donanım ve son olarak yazılım - yazılım arasındaki **kontrol yazılımıdır**. Kullanıcı ve donanımın, donanım ve yazılımların ve birçok farklı *yazılımın etkileşimini*, **birbirini anlamasını** ve birbiri ile **uyum içerisinde çalışabilmesini sağlar**.
- **OS**, muhtemelen insanoğlunun kodladığı en karmaşık yazılım... İnsan okudukça hem şaşıyor hem keyif alıyor! Tüm o donanımı (CPU, RAM, I/O vs) prosesler arasında en verimli şekilde kullanma/pay etme çabası için geliştirilen algoritmalar/çözümler neredeyse mükemmel... **(by A.Ö.)**

Bilgisayar Sistem Organizasyonu

- Genel amaçlı modern bir bilgisayar:
 - Bir veya daha fazla **CPU** (işlemciye) ve
 - Paylaşımlı belleğe (**shared memory**) erişimi ve haberleşmeyi sağlayan bir **veri yoluna** (common bus) *bağlı* belirli sayıda cihaz kontrolöründen (**DC - Device Controller**) oluşur.
 - Her DC farklı bir cihazdan sorumludur. Örneğin, USB bağlantılı cihazlar, disk drive, audio device, video display.
 - CPU ve DC'ler **paralel çalışabilirler** ve hafızaya erişim (okuma, yazma veya okuma/yazma) için yarış içerisindedirler (**competing for memory cycle**).

Bilgisayar Sistem Organizasyonu (devam...)

Bilgisayar Açılışı – Boot

- Öncelikle basit kodlardan ve *komutlardan oluşan bir programın çalışması* gerekmektedir. **Firmware** olarak da adlandırılan bu program bilgisayarın **ROM** (Read-only memory – Sadece okunabilir hafıza) veya **EEPROM** (electrically erasable programmable read-only memory) hafızasında bulunmaktadır. **Not:** ROM tamamen okunabilir EEPROM ise ara ara yazılabilir bellek türüdür.
- **Firmware** programı, **POST (Power-on self test)** kontrolü yapar: CPU, RAM, ve *BIOS (Basic input-ouytput System)*'un çalışmasında hata olup olmadığını kontrol eder (klavye, fare, hard-disk dahil).
- **POST** testi **başarılı değilse**, *bip sesi ve hata mesajı* verilir.
- POST testi başarılı olursa, ROM'daki **firmware** yazılımı bilgisayar disk sürücülerini aktive etmeye başlar.
- Disk sürücüsü **aktive olur olmaz**, OS'un bir parçası olan **Bootstrap loader/program** devreye girer.

Bilgisayar Açılışı – Boot (devam...)

- Bootstrap loader, **OS kernel’ı (çekirdek)** *diskten okuduktan sonra belleğe yükler*.
- Kernel bir **kere yüklendikten ve çalıştıktan sonra**, kullanıcılara ve sisteme servis vermeye başlar.
- **Kernel dışında**, sistem programları tarafından boot esnasında belleğe yüklenen **sistem prosesleri de bulunmaktadır**, kernel’ın çalışma süresince onlar da çalışmaya devam ederler.
- UNIX tabanlı işletim sistemlerinde, yüklenen ilk proses **“init”** dir.
- Bu adım tamamlandıktan sonra sistem **tam olarak boot edilmiş olur** ve eventlerin (olay) oluşmasını **beklemeye başlar**.

Boot Olmuş OS'ta Eventlerin Oluşması

- Bir event, **yazılım (SW)** ya da **donanım (HW)** tarafından gönderilen bir **interrupt (kesme)** sinyali ile **gerçekleşir**.
- HW, herhangi bir zamanda **sistem yolu** üzerinden (system bus) **CPU'ya sinyal göndererek** bir interrupt tetikler.
- SW ise, **sistem call** (system call) isimli özel işlemleri gerçekleştirerek bir interrupt tetikler.
- **Trap** veya **exception** da SW tarafından üretilen bir işlem veya **hata sonucu oluşan** bir **interrupt türüdür**.

Boot Olmuş OS'ta Eventlerin Oluşması (devam...)

- CPU'ya bir interrupt geldiğinde, CPU ne iş yapıyorsa **durdurur**. Execution işlemini, interrupt'ı gerçekleştiren **servis rutinini başlangıç adresinin** olduğu yere transfer eder. Servis rutini üzerinde execution işlemini gerçekleştirir ve **yarıda kestiği hesaplama işlemine kaldığı yerden devam eder (resume)**.
- Interruptlar bilgisayar mimarisinin önemli bir parçası olup aynı zamanda işletim sistemleri de **interrupt-driven'dir**. Interrupt, asıl kontrolü uygun interrupt servis rutinine transfer etmelidir. Bu işlemler için içerisinde Device Number, Servis Rutin Adresi gibi bilgilerin olduğu **interrupt vektörü** kullanılır.

Saklama Hiyerarşisi

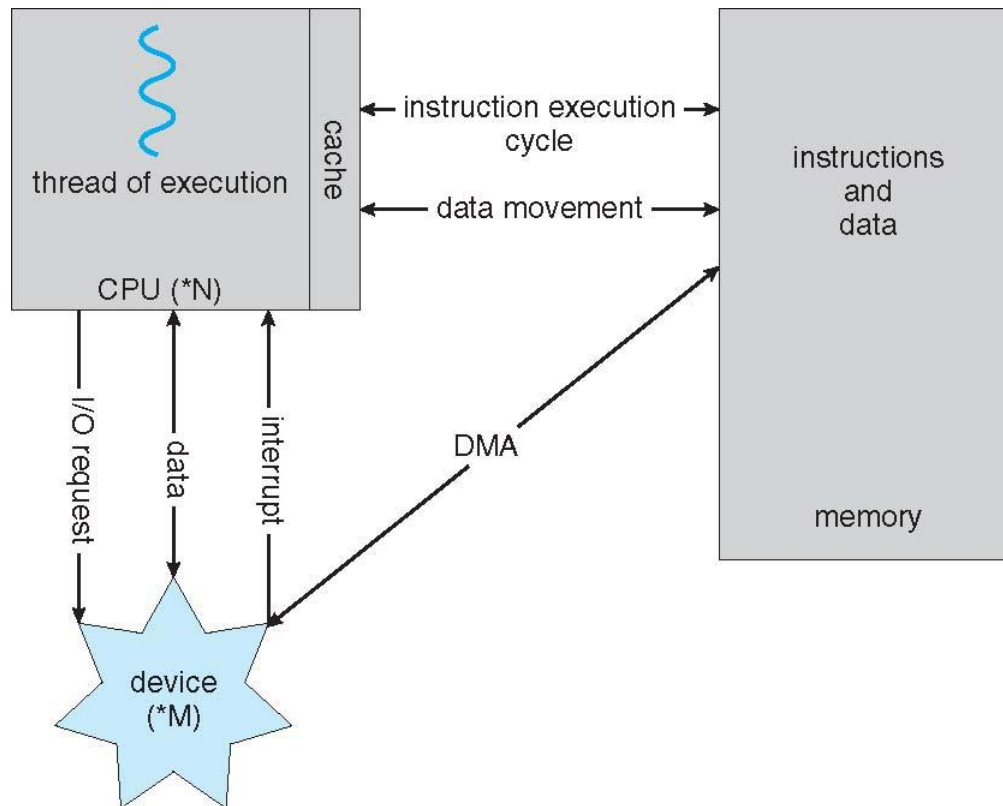
- CPU işlenecek komutları sadece bellekten okuyabilir. Dolayısı ile çalıştırılacak her program burada **depolanmalıdır**.
- **RAM (Random Access Memory)** olarak adlandırılan ana bellek (main memory) tekrar yazılabilir bir yapıda olup, buradaki bilgiler *geçicidir*.
- RAM dışında sadece okunabilen **ROM** ve **EEPROM** bellek türleri de mevcuttur.
- EEPROM'un ROM'dan farkı ara ara yazılabilir bir yapıda olmasıdır. Örneğin, akıllı telefonların firmwareleri EEPROM üzerinde durmaktadır.

Saklama Hiyerarşisi (devam...)

- Tüm **bellek formları**, byte cinsinden diziler barındırır.
- Her byte **kendi bellek adresine sahiptir**. **CPU-Memory (İşlemci \leftrightarrow Bellek)** arasındaki etkileşim **load** ve **store** komutları aracılığı ile gerçekleşir.
 - **Load komutu**: Bellekteki bir byte'ı veya word'u bellekten, işlemcideki dahili bir kayıtçıya (**internal register**) taşır (**move**).
 - **Store komutu**: İşlemci kayıtçısındaki içeriği belleğe taşır.

Von Neumann Mimarisi

- Von Neumann mimarisine dayalı **komut işleme çevrimi** (**instruction - execution cycle**) gösterilmektedir.

- Von Neumann mimarisi **tek bir veri yolu** üzerinden komut ve verilerin iletişimini yapan *işlemci, bellek, ve giriş/çıkış* birimlerinden oluşur.

Von Neumann Mimarisi (devam...)

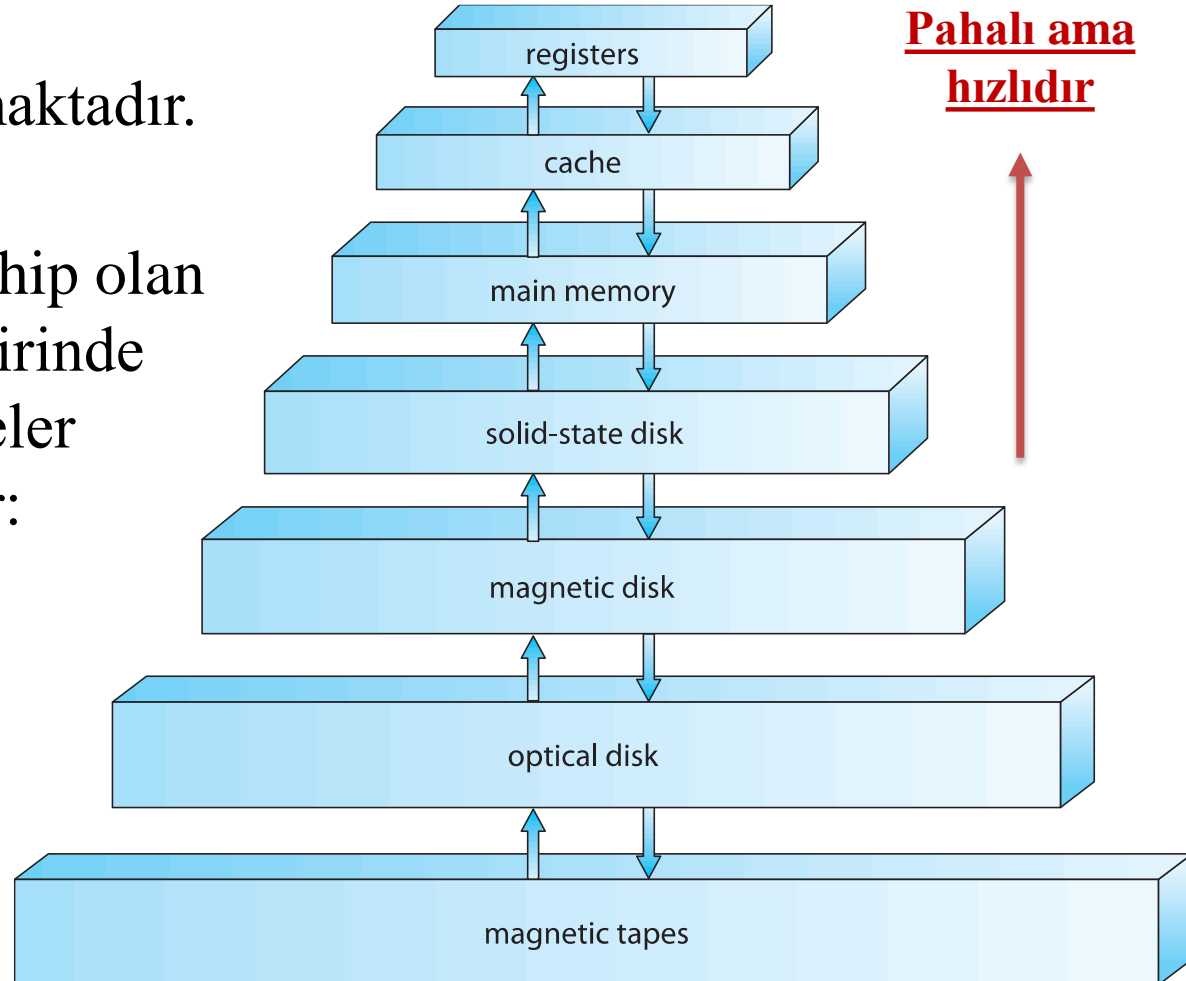
- İlk olarak bellekteki komut getirilerek (**fetch**), komut kayıtçısına (**instruction register**) saklanır.
- Daha sonra komut **decode edilerek**; bellekteki **gerekli operandlar** bellekten getirilir ve bazı dahili kayıtçılarda saklanır.
- Operandlar üzerindeki **komutlar** çalıştırıldıktan sonra, işlem sonucu **tekrar** *bellege yazılır*.
- **Dikkat:** Ana bellek birimi sadece bellek adres bilgilerini (stream) görür. Onların nasıl ve ne için oluştuğunu bilmez ve ilgilenmez.

Saklama Hiyerarşisi (devam...)

- İdealde tüm programların **ana bellekte** kalıcı olarak **saklanmasını** ve **çalışmasını** isteriz.
- Ancak ana bellek **geçici (volatile)** yapıda olduğu ve kapasite olarak *çok küçük* olduğu için ana belleğe **tüm bilgileri depolamak** mümkün değildir.
- Dolayısı ile daha fazla ve kalıcı bilgi saklamak amacıyla **ikincil bir depolama cihazına** (**secondary storage**) ihtiyaç bulunmaktadır.
- Genelde **magnetic disk** olan ikincil depolama cihazları, günümüzde maliyetlerin azalması ile birlikte **SSD (solid state disk) cihazlarına** dönüşmeye başlamıştır.

Saklama Hiyerarşisi (devam...)

- Farklı depolama cihazları bulunmaktadır.
- Birbirine benzer fonksiyonlara sahip olan bu cihazları birbirinde ayıran parametreler aşağıdaki gibidir:
 - Hız
 - Maliyet
 - Kapasite
 - Kalıcılık

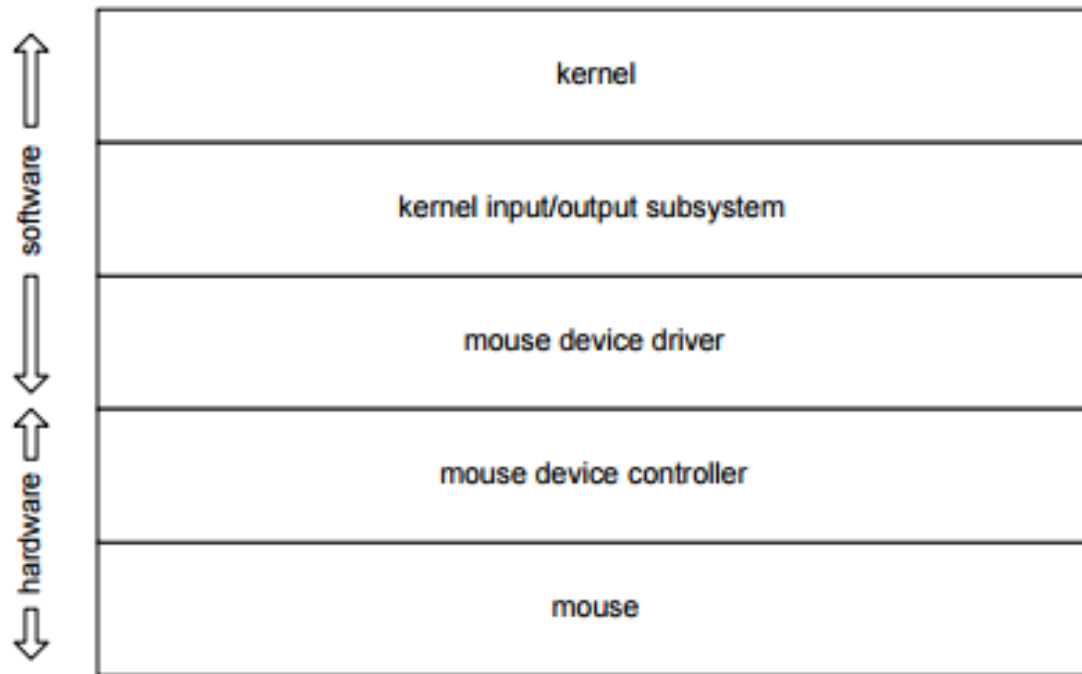

Giriş/Çıkış (I/O) Yapısı

- Bir bilgisayarda depolama cihazları dışında çok sayıda cihaza sahip olup, her biri ile **DC'ler (Device Controller)** ilgilenir (kontrol eder). DC türüne bağlı olarak bir DC'ye birden fazla cihaz bağlanabilir. Örneğin, **7 veya daha fazla sayıda cihaz** bir **SCSI (Small Computer-System Interface)** controller'a bağlanabilir.
 - Her DC'nin kendine ait lokal bir **buffer storage'ı** ve **kayıtçıları** vardır.
 - **DC'nin görevi** kontrol ettiği **cihaz** ile **DC'nin buffer storage'ı** arasında datayı taşımaktır.
 - OS, her DC için bir **cihaz sürücüsüne (DD – Device Driver)** sahiptir.
 - DD, DC ile anlaşarak, işletim sistemi fonksiyonlarının yerine getirilmesini genel bir interface aracılığı ile sağlar.

Giriş/Çıkış (I/O) Yapısı (devam...)

- Aşağıdaki şekilde bir farenin, donanım ve yazılım seviyesinde yönetilmesini sağlayan bileşenleri görülmektedir.

İşlemci Kul. Göre Bilg. Sis. Mimarisi

- Sistem mimarileri işlemci kullanımına göre
 - tek işlemcili (**single processor**) ve
 - çok işlemcili (**multi processor**)
- olmak üzere *ikiye ayrılırlar*.
- Son yıllarda çok işlemcili sistemler daha yaygın kullanılır hale gelmiştir.
- Çok işlemcili sistemler, **paralel (parallel)** veya çok **çekirdekli (multi core)** sistemler olarak da kullanılmaktadır.
- İki veya daha fazla işlemciye sahip sistemler, bilgisayar kaynakları **ortak/paylaşımlı** olarak kullanılmaktadır (bellek, cihazlar, veri yolları).

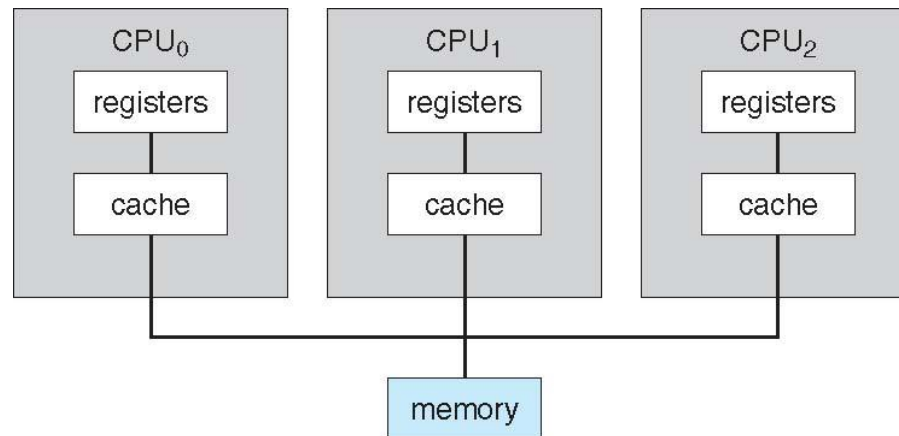
İşlemci Kul. Göre Bilg. Sis. Mimarisi (devam..)

Çok işlemcili sistemler 3 tane önemli **avantaja** sahiptir:

1. **Throughput (iş hacmi) Artışı:** İşlemci sayısı arttırdıkça, daha az zamanda **daha fazla işin** yapılacağı kesindir. Ancak işlemci sayısı ile doğru orantılı iş sayısı artmaz. Çünkü çok işlemcinin getirdiği birlikte çalışma ve ortak kaynak kullanım **planlama yükleri** olacaktır.
2. **Maliyet Azalması:** Çok işlemcili sistemler, dengi olan birden fazla tek işlemcili sisteme göre **çok daha az maliyetlidir** çünkü her türlü **donanım kaynağı paylaşılmaktadır**.
3. **Güvenilirlik Artışı:** Eğer fonksiyonlar birden fazla işlemciye düzgün çalışacak şekilde dağıtılırsa, **bir işlemcinin hata vermesi tüm sistemin durmasına neden olmayacaktır**, sadece sistemi biraz **yavaşlayabilir**. Güvenilirlik, oldukça önemlidir. *Hata olsa da bir sistemin çalışmaya devam edebilmesi gerekmektedir.* **Fault tolerant (hata dayanıklı)** olarak geçen bu sistemlerde bir hata oluştuğunda, bir **hata tespit edilebilmeli** ve mümkünse **çözülebilmelidir**.

İşlemci Kul. Göre Bilg. Sis. Mimarisi (devam..)

- İki tip **çok işlemcili** sistem türü kullanılmaktadır:
 - Asimetrik çok işlemcili (AMP):** Her işlemciye **spesifik bir görevi atanır**. **Patron işlemci** sistemi kontrol eder, diğer işlemciler patron işlemciden komut beklerler.
 - Simetrik çok işlemcili (SMP):** İşlemciler OS'daki tüm görevleri yerine getirirler. Tüm işlemciler eşittir. Her işlemcinin kendi kayıtçıları (**register**) ve ön belleği (**cache**) vardır. Yaygın kullanılan sistemler SMP'dir.

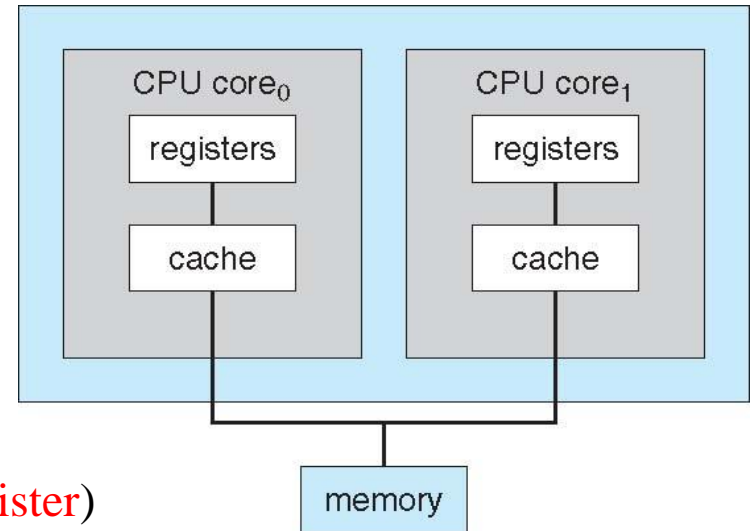

İşlemci Kul. Göre Bilg. Sis. Mimarisi (devam..)

- CPU tasarımında son eğilim, tek chip üzerine **birden fazla işlem yapan çekirdek (core)** eklemektir. Bu tarz çok işlemcili sistemler **çok çekirdekli (multi-core)** olarak tanımlanmaktadırlar. Birer çekirdeğe sahip çok işlemcili sistemlerden **daha avantajlıdır**lar çünkü:

1. Tek chip üzerindeki iletişim, chipler arası iletişimden **daha hızlıdır.**
2. Ayrıca çok daha **az güç tüketirler.**

Not: Her çekirdeğin kendi kayıtçıları (**register**) ve ön belleği (**cache**) vardır

OS Multiprogramming (Çoklu programlama)

- Tek program, CPU'yu ve I/O cihazları sürekli meşgul tutamaz. Kullanıcılar genelde birden fazla programa sahiptirler. **Çoklu programlama**, işletim sistemi düzeyindeki işleri (**job** – *code and data*) organize ederek, CPU'nun her zaman bir işle meşgul olmasını sağlar ve CPU kullanımını attırır. Diğer bir deyişle, CPU'nun **idle** duruma **düşmemesi** sağlanır.
- Zaman paylaşımlı sistemler (**time-sharing system**), çoklu programlamanın mantıksal bir uzantısı / parçasıdır. Bu sistemlerde, CPU birden fazla işi, işleri kendi aralarında yer değiştirerek çalıştırır. Bu yer değişimleri, kullanıcıların programlar ile olan etkileşimleri (**interaction**) sonucu tetiklenir.
- Kullanıcı, bir program aracılığıyla veya klavye, fare, dokunmatik ekran (input device) aracılığıyla OS'a komutlar gönderir ve hızlıca sonuç görmeyi bekler (**output device**).

OS Multiprogramming (Çoklu programlama)

- Her kullanıcı belleğe yüklenen en az bir tane programa sahiptir. Belleğe *yüklenen* ve *çalıştırılan* (**executed**) program **proses** (**process**) olarak adlandırılır.
- Çoklu programlama, birden fazla işin (**job**) **aynı anda bellekte tutulmasını gerektirir**. Öncelikle tüm işler **disk üzerindeki iş havuzunda** (**job pool**) yer alır ve sonra buradan belleğe aktarılırlar.
- Eğer birden fazla iş, **diskten → belleğe** alınmak için **hazırsa** ve hepsi için yeterli sayıda room yoksa işletim sistemi bu işler arasından birisini seçmelidir. Seçme işlemine **job scheduling** (**iş planlayıcısı / sıralayıcısı / dağıtıcısı**) adı verilir.
- Belleğe yüklenen birden fazla iş, **aynı anda** çalışmak için **hazırsa**, **CPU scheduling** ile hangi işin **execute** edileceğinin belirlenmesi gerekmektedir (**neye göre?**).

OS Operasyon Modları (Kip)

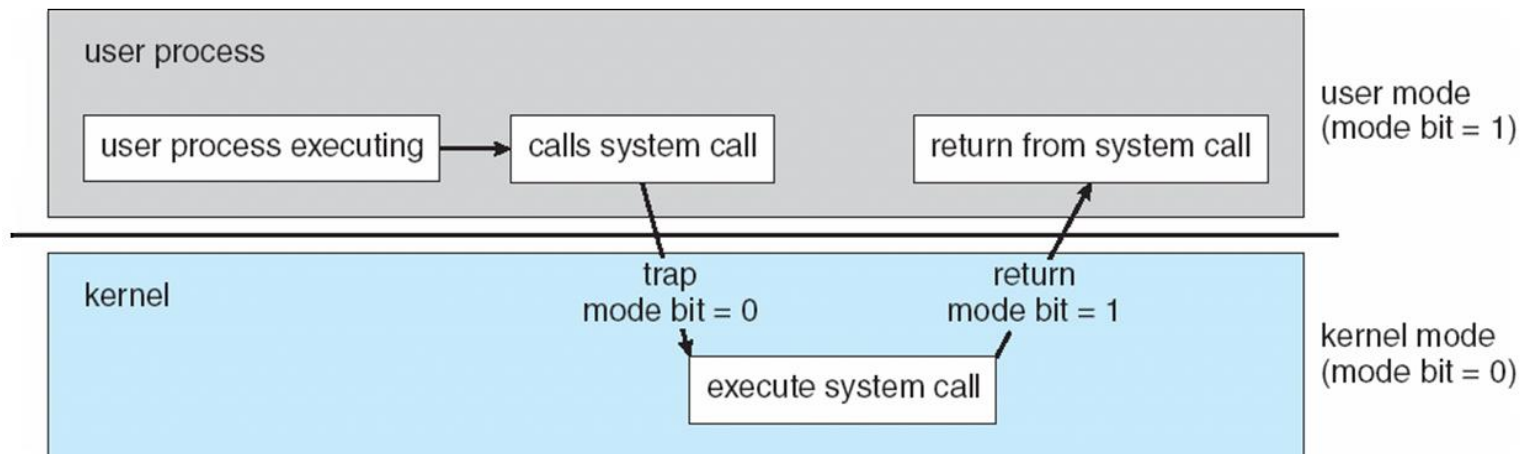
- İşletim sistemi ve sistemdeki kullanıcılar, yazılım ve donanım kaynaklarını paylaştıkları için kullanıcının programında meydana gelen bir hatanın sadece o programı etkilediğine (teoride diğerlerini etkilememeli) **emin** olmak isteriz.
- Paylaşımlı sistemlerde, programın birinde oluşan bir **bug**, birçok *prosesi* **olumsuz** yönde etkileyebilir. Örneğin bir prosesin **sonsuz döngüye girmesi**, diğer proseslerin işlerini doğru tamamlayamamalarına neden olabilir.
- Çoklu programlamanın olduğu işletim sistemlerinde **fark edilmesi daha zor hatalar** meydana gelebilir, örneğin bir program *diğer bir programı* veya onun datasını veya **işletim sistemini** *direk etkileyebilir*. İşletim sistemi bu tarz hatalara karşı korumalı olmalı ve normal **çalışmasını sürdürmelidir**.

OS Operasyon Modları (Kip) (devam...)

- Bunu desteklemek için işletim sistemi yazılım kodu ile kullanıcı kodları **farklı seviyelerde çalıştırılabilmelidir.** İşletim sistemlerinde bu ayrımı yapabilmek için 2 temel çalışma moduna (**dual mode**) ihtiyaç vardır:
 - **Kernel mode** (System mode, Supervisor mode, Privilege mode)
 - **User mode**
- Güncel çalışma modunu ayırt etmek için bilgisayar donanımı seviyesinde **mode biti** eklenmiştir: **kernel (0)**, **user (1)**.
- Bu mode sayesinde bir prosesin **işletim sistemi adına mı** yoksa **kullanıcı adına mı** çalıştığı ayırt edilebilir.

OS Operasyon Modları (Kip) (devam...)

- Bilgisayar bir kullanıcı uygulaması çalıştırıyorsa, **user mode**'da çalışılıyor demektir.
- Bir kullanıcı *uygulaması çalışırken işletim sisteminde bir servis talep ediyorsa* (*system call, sistem çağrısı*), işletim sistemi bu talebi gerçekleştirebilmek adına
 - **user mode'dan → kernel mode'a geçiş** yapmalıdır.

OS'dan Beklenen Özellikler

Proses Yönetimi

- Kullanıcının ve sistem proseslerini yaratmak, silmek.
- Prosesleri durdurmak ve çalışmaya devam ettirmek.
- CPU'daki proses ve iş parçacıklarının çalışma önceliklerini ve sıralarını organize etmek (**CPU scheduling**).
- Proses senkronizasyonu için bir mekanizma oluşturmak.
- Proseslerin birbirleri ile olan haberleşmesi için bir mekanizma oluşturmak.
- Kilitlenmelerin (**deadlock**) yönetilmesi. Ortak kaynakların kullanımında iki proses de **bekleme durumuna geçerse** kilitlenme olur. Yani, biri diğerinin sonucunu beklerken, diğeri de ötekinin sonucunu bekler.

OS'dan Beklenen Özellikler (devam...)

Bellek Yönetimi

- Bellekteki alanların, kim tarafından kullanıldığını takip etmek.
- Hangi proseslerin ve verilerin belleğe veya bellekten taşınmasına karar vermek.
- Bellekten *yer tahsis etmek* veya bellekteki ayrılan alanı **serbest** bırakmak.

Dosya ve Disk Yönetimi

- Dosya organizasyonu için **klasörler yaratmak ve silmek**.
- Dosya ve dizinler üzerinde değişiklik yapabilmeyi sağlamak.
- Disk planlaması (**scheduling**) yapmak.
- Alan tahsis yönetimi gerçekleştirmek (**Storage allocation**).
- Boş alan (**free-space**) yönetimi yapmak.

OS'dan Beklenen Özellikler (devam...)

Giriş / Çıkış Birimleri Yönetimi

- Ön belleğe yazmak ve okumak.
- **Spooling** (kuyruklama) işlemlerini gerçekleştirmek.
- DD (Device Driver) ara yüzlerini yönetmek.
- Belirli donanım aygıtları için sürücülerini yönetmek.

İYİ ÇALIŞMALAR...

Yararlanılan Kaynaklar

- **Ders Kitabı:**
 - **Operating System Concepts**, Ninth Edition, Abraham Silberschatz, Peter Bear Galvin, Greg Gagne
- **Yardımcı Okumalar:**
 - İşletim Sistemleri, Ali Saatçi
 - Şirin Karadeniz, Ders Notları
 - İbrahim Türkoğlu, Ders Notları